

KONSTITUTSIYANING OZGARISHI INSON HUQUQLARINI YANADA HIMOYA QILISHINI TA'MINLADIMI?

Tirkasheva Umida O'ktam qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti 1-kurs talabasi

@uktamovnaumida873gmail.com

Biz mavzuni boshlashdan oldin inson huquqlari o'zi nima va unga qanday erishilganligini bilib olsak maqsadga mos bo'ladi. Inson huquqlari bu olimlarning takitlashicha Inson huquqlari bu- shaxsning hayotiy ehtiyojlari, yashashi, kamol topishi, davlat va jamiyat, boshqaa shaxslar bilan bo'lgan aloqasi uchun muhim bo'lgan elementdir. Dast avval inson huquqlarining dastlabki ko'rinishlari paydo bo'lgan bular fuqarolik va siyosiy huquqlar edi, keyinchalik esa zaruriyat tug'ilganligi boyis insoning iqtisodiy huquqlari ham paydo bo'ldi. Bu borada biz qadimgi tariximizga alohida to'xtalmask menimcha biz xatoga yo'l qo'ygan hisoblanamiz, bu bilan men nima demoqchiman albatta tarixga nazar tashlasak qadim zamonlarda ko'plab davlatlarda qullar mehnatidan foydalanishgan va tabiiyki ularning huquqlari bo'lmagan bo'lgan taqdirda ham ularga rioya qilinmagan, aynan shu sababli ham inson huquqlari va inson huquqlarini himoya qilish uchun deyarli butun dunyoda kurash olib borilgan va bular qonunlar , deklaratsiyalar bilan belgilab qo'yilgan, bunga yaqqol misol qilib "Erkinlikning buyuk xartiyasi" (1215-yil), "Huquqlar to'g'risidagi bill" (1689-yil), " Inson huquqlari Umumjahon Deklaratsiyasi" (1948-yil), "Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to'g'risida xalqaro Pakt" (1996-yil) va boshqa shu kabi jahon hujjatlar bilan aniq belgilab qo'yildi. Jumladan "Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi"ga to'xtalib o'tishimiz maqsadga mos bo'ladi, ushbu hujjat 1948-yilning 10-dekabrda BMTning Bosh Assambleyasining 217 A(III) ko'rsatmasi asosida qabul qilingan va e'lon qilingan u 30 moddadan iborat bo'lib dastlab. O'zbekiston ham ushbu deklaratsiyani qabul qilgan. Bu borada nafaqat butun jahon balki O'zbekistonda ham inson huquqlari va inson huquqlarini himoya qilish borasida ko'plab chora tadbirlar belgilab qo'yilgan bunga misol qilib esa 2023-yilning 30-aprelida Konstitutsiyamizga kiritilgan yangi normalarni keltirsak bo'ladi, deyarli

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Issue 4. April 2024

butun dunyo tomonidan qabul qilingan qoida “Miranda” qoidasi bizda ham aniq belgilab qo’yildi. Unga ko’ra Konstitutsiyamizning 28-moddasi 3-qismida “Gumon qilinuvchi, ayblanuvchi yoki sudlanuvchi o‘zining aybsizligini isbotlashi shart emas va istalgan vaqtda sukut saqlash huquqidan foydalanishi mumkin” hech kim ularni gapirishga majbur qilishi mumkin emas agar shunday holat yuz bersa bu yuqori darajadagi javobgarliklarga sabab bo’ladi. Bundan tashqari Konstitutsiyaning bir bobi ya’ni VII bobi “shaxsiy huquq va erkinliklari” deb nom olgani ham buning eng muhim masala ekanligini bildiradi ushbu bob qarib 10 moddani o‘z ichiga olib 25-35- moddalardan iborat unda shaxslarning huquqlarini himoya qilish va unga boshqa shaxslarning ham amal qilishini belgilab beradi. 28-moddaning 1-qismida aybsizlik prezumtsiyasi ham belgilab qo’yilgan unga ko’ra “Jinoyat sodir etganlikda ayblanayotgan shaxs uning aybi qonunda nazarda tutilgan tartibda oshkora sud muhokamasi yo‘li bilan isbotlanmaguncha va sudning qonuniy kuchga kirgan hukmi bilan aniqlanmaguncha aybsiz deb hisoblanadi. Ayblanuvchiga o‘zini himoya qilish uchun barcha imkoniyatlar ta’minlanad” ya’ni shaxsni aybdor deb faqatgina sud hukmi kuchga kirgandan so’nggina aybdor bo’lishi mumkin va unga kerakli bo’lgan barcha qulayliklar yaratiladi masalan tarjimon hizmati, advokatdan foydalanish kabi bir qancha huquqlarni belgilanganligi va konstitutsiyamizda o’zgarmagan bir norma “ davlat xalq irodasini ifoda etadi” degan normada ham chuqur ma’no borligini hisobga olganda va buning aynan bosh qomusimiz ya’ni Konstitutsiyamizda belgilanishi ham o’ta muhimligidan dalolatdir chunki ushbu holat insonlarning ushbu norma bilan tanishishining muhim asosi sifatida qaraladi. Mamlaktimizda huquqni himoya qilish va uni himoyasini ta’minlash uchun huquqni muhofaza qiluvchi organlar tashkil etilgan bolib ularning asosiy vazifasi huquqlarini va inson huquqlarini himoya qilishdan iborat. Huquqni muhofaza qiluvchi organlarga Oliy Majlis qoshidagi inson huquqlari bo’yicha vakili (ombudsman), inson huquqlari bo’yicha Milliy markaz, prokuratura , ichki ishlar organlari va boshqa shu kabi bir qancha organlarni misol sifatida keltirsak bo’ladi. Va ushbu organlar inson huquqlarini himoya qilishdagi kamarbastalikni amalga oshirmoqda, jumladan Milliy markazning tashkil topganiga 18 yildan oshmoqda va uning inson huquqlarini himoya qilishdagi o’rni judda katta bo’lib 1996-yilda birinchi prezidentimiz Islom Karimov farmoni bilan tashkil etilgan, bundaan tashqari 1996-yilning 13-noyabr kuni qabul qilingan “inson huquqlari bo’yicha O’zbekiston Respublikasi Milliy markaz faoliyatini tashkil etish masalalari to’g’risida”gi qaror qabul qilindi va

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Issue 4. April 2024

Ushbu qaror Milliy markaz faoliyatining tashkiliy-huquqiy asosi hisoblanadi. Jumladan inson huquqlarini va ularning himoyalaniishi, inson huquqlari oliy qadiryatga aylantirish maqsadida 2016-yil saylov oldida prezidentlik nomzodlaridan biri mamlakatimiz prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan birinchi navbatda sud hokimiyatining mustahkamlanishini ta'minlash g'oyasi ilgari surildi.

Xulosa qilib aytganda, mamlakatimizda qariyb 38 million aholi bo'lib ularning huquqlari va ularning huquqlarini himoya qilish eng yuqori maqsad sifatida baholanadi. Shu sababli ham bu soha nafaqat boshqa bir qator sohani rivojlantirish maqsadida konstitutsiyamizga o'zgartirish kiritildi, yangi taxrirdagi konstitutsiyamizning 1-moddasiga quydagicha norma kiritildi (yani qo'ishmcha kiritildi) “O'zbekiston- boshqaruvning respublika shakliga ega bo'lgan suveren, demokratik, huquqiy, ijtimoiy va dunyoviy davlat” ekanligi belgilandi bunda o'z o'rnida boshqaruvning respublika shakli bu davlat hokimiyatining oliy organi bevosita xalq tomonidan saylanishini anglatadi bundan ko'rinib turibdiki mamlakatimizda davlat ma'nfaati emas balki xalq ma'nfaati birinchi o'ringa qo'yilgan. Shuningdek konstitutsiyamizning 28-moddasi 2- qismida “Aybdorlikka oid barcha shubhalar, agar ularni bartaraf etish imkoniyatlari tugagan bo'lsa, gumon qilinuvchining, ayblanuvchining, sudlanuvchining yoki mahkumning foydasiga hal qilinishi kerak.” Agarda davlat organlari va inson o'rtasida ziddiyatli vaziyatlar yuzaga keladigan bo'lsa ularning inson huquqlari foydasiga hal bo'lishi aniq belgilab qo'yildi, masalan agarda insonga sud tomonidan jarim tayinlanmoqchi bo'lsa ammo tegishli hujjatlar mavjud bo'lmasa bu inson foydasiga hal bo'lishini ko'rsatadi. Yana bir bor konstitutsiyaga nazar tashlasak bosh qonimimizning 20-moddasi 2-qismidagi ushbu ikkala norma “Inson o'z huquq va erkinliklarini amalga oshirishda boshqa shaxslarning, jamiyat hamda davlatning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlariga putur yetkazmasligi shart”, “ Insonning Konstitutsiya va qonunlarda mustahkamlab qo'yilgan huquq va erkinliklari daxlsizdir hamda ulardan sud qarorisiz mahrum etishga yoki ularni cheklab qo'yishga hech kim haqli emas” o'zgarishsiz qoldi ushbu normalarning mazmuni shundan iboratki davlat insonga huquq va uni himoya qilishga imkon berar ekan qaysidir ma'nda o'zi ham ma'lum bir normalarga amal qilishini talab qiladi. Huquqni muhofaza qiluvchi organlarga fuqarolar ariza, taklif va shikoyat bilan murojaat qilishlari mumkin, bundan tashqari huquqni muhofaza qiluvchi organlarning hududiy tarmoqlari ham mavjud, shu

jumladan ushbu organlarning maxsus veb saytlari ham majud masalan prokuraturaning (<http://www.prokuratura.uz/>) kabi bir qancha saytlar mavjud va fuqarolar huquqlari buzilishi ustidan shu saytlar orqali shikoyat, aeiza yoki taklif berishlari mumkin.

Foydalanilgan manbaalar

1. <https://kun.uz/uz/news/2023/05/02/yangi-konstitutsiya-10-ta-asosiy-ozgarish>
2. <https://prokuratura.uz/>
3. https://uz.wikipedia.org/wiki/Inson_huquqlari
4. <http://www.insonhuquqlari.uz/>
5. <https://constitution.uz/oz/pages/humanrights>

Research Science and
Innovation House